

Dr. sc. Alojz Jembrih, prof. emer.

HRVAT IZ CIMOFA – INDOLOG FILIP VEZDIN (PAULINUS A SANCTO BARTHOLOMAEO)

(Uz 220. obljetnicu smrti 1806. – 2026.)

Naučni se napredak ne očituje samo jednim načinom.
Ne otkrivaju se uvijek nove, nikad viđene niti ikad slućene pojave,
napredak je i to što se uz nova gledišta stare i poznate stvari
pomlađuju te se po drugi put na svijet rode.

Vatroslav Jagić

Kod Gradišćanskih Hrvata i danas se, s pravom, govori o znamenitome Filipu Vezdinu, govorilo se svojedobno i u Koljnofu 28. III. 2012. i Velikom Borištofu 30. III. 2012.; (o njemu je snimljen i dokumentarni film, prikazan također u Gradišću). Pretpostavljam da čitatelji (20. i 21. stoljeća) nisu upoznati s tekstom u zagrebaćkom časopisu *Književnik*, II. (Zagreb, 1865.) Vatroslava Jagića (1838. – 1923.) koji je također, jedan od prvih u tadašnjoj Hrvatskoj, pisao o Vezdinu. Stoga smatram da je i danas zanimljivo proćitati taj tekst u kojemu je Vezdin predstavljen zagrebaćkoj i široj čitateljskoj publici, to više što je Jagić neke podatke dobio od ćovjeka, koji je rođen u istome mjestu kao i Vezdin. Bio je to Pavao Źulić (1831. – 1922.), profesor u zagrebaćkoj realci i autor više ućbenikā iz kemije.

Pavao Źulić iz Cimofa u Zagrebu

O njemu se, na temelju dosadašnjih podataka, moće reći sljedeće. Źulić je rođen 28. lipnja 1831. U knjigu rođenih upisan je pod imenom Paul Schulitsch, kuća br. 3 u Cimofu (Hof am Leithaberge) u Dolnjoj Austriji kao sin Franca Schulitscha i njegove druge žene Marije, rođene Medvedić (Medweditsch). No njegovo prezime pisano je kao *Źulić.*, a ne prema njemaćkom Šulić (sch=š u njemaćkom). Źulićev otac se je zauzimaio da Hrvati u Cimofu zadrže svoj materinski jezik u crkvi, t. j. u bogoslućju. Pavao Źulić je završio srednju školu u Šopronu (Ugarska) a potom je osam semestara (1855. – 1859.) studirao i diplomirao kemiju s prirodopisom na Filozofskom fakultetu u Beću kod poznatoga kemićara Josepha Redtenbachera (1810. – 1870.). Od 20. sijećnja 1860. godine Źulić je predavaio kemiju i

zemljopis u Višoj realci u Zagrebu u statusu provizornoga učitelja. Kasnije je podučavao u statusu redovnoga profesora, uz kemiju, i matematiku. Do pada Bachovoga apsolutizma u jesen 1860. njemački jezik bio je glavni nastavni jezik u Zagrebu, kojega je postupno zamijenio hrvatski. Ubrzo po svojem dolasku u Zagreb, Žulić je napisao članak "Arbeiten im chemischen Laboratorium" i objelodanio ga 1860. godine u Godišnjem izvještaju svoje škole (k. k. Ober-Realschule in Agram 1860.). U narednoj godini je objelodanio stručni članak „Lučbena raztvorba vrela u nadbiskupovu vrtu“ u kojem je opisao rezultate kemijske analize spomenutih voda. „Nešto o postanku žestokih tekućinah“ naslov je članka, koji je 1863. godine publicirao, također u Godišnjaku svoje škole. Godine 1866. godine Žulić objavljuje prvi učbenik iz kemije na hrvatskom jeziku „Obća kemija za male realke“, tisak Narodna tiskara Ljudevita Gaja. Godine 1877. tiskana mu je knjiga „Uputa u kemiju za velike realke“, a 1879. u seriji Prirodoslovne početnice objavio je „Udžbenik iz kemije“ autora Henryja Roscoe-a, kojega je Žulić preveo na hrvatski jezik. Surađivao je u „Školskom odboru“ koji je osnovan 1862. u svrhu stvaranja znanstvene terminologije na hrvatskom jeziku. Za predsjednika odbora je bio odabran Franjo Rački, a Pavao Žulić je surađivao u pododboru koji se je brinuo o terminologiji u kemiji i prirodopisu. Po završenom poslu svoje prijedloge su predali Bogoslavu Šuleku. Po dogovoru sa Šulekom, Josipom Torbarom i Pavlom Žulićem to je nazivlje ušlo u *Hrvatsko njemačko talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja* (u dva sveska Zagreb 1874. 1875.). Osim toga, Žulić je bio prvi hrvatski forenzičar u Zagrebu. Svoja sudsko-kemijska istraživanja je obavljao u školskom laboratoriju, koga je adaptirao za svoje potrebe. Godine 1876. hrvatski ban Ivan Mažuranić imenovao je Pavla Žulića članom „Izpitnoga povjerenstva za osposobljavanje kandidata učiteljstva na gradjanskih školah“. Žulić je bio i jedan od 13 utemeljitelja Hrvatskoga planinskoga društva u Zagrebu. Pri prvoj glavnoj skupštini 29. 4. 1875. je izabran i u prvi odbor društva. 29. svibnja 1862. Žulić je darovao Hrvatsko-slavenskomu narodnom muzeju u Zagrebu jedan brončani rimski novac i jednu mjedenu jabuku, ... *rimljanski pentagondodekaeder*, kojega su članovi njegove obitelji bili našli početkom 30-tih godina devetnaestoga stoljeća na oranici, koja leži na pol puta između Cimofa/Hof am Leithaberge i Cundrave/Au am Leithagebirge. U vrijeme školskih praznika Pavao Žulić redovito se vraćao u svoj rodni Cimof. Ondje je živio i u mirovini koju je zaslužio u Zagrebu 1886. godine. U Cimofu je živio u kući svojih roditelja, ali je i dalje održavao veze sa Zagrebom. Dopisivao se s Jankom Barlèom, koji je pisao u časopisu *Sveta Cecilija* članke o *crikvenim jačkama* ugarskih Hrvata. U rodnom Cimofu je Pavao Žulić bio 1888. suutemeljitelj i predsjednik nadzornoga odbora Cimofske Raiffeisen-banke. Umro je 18. studenoga 1922. godine. Od njegovoga groba na cimofskom groblju nema traga. (Čenar,

2012.). Valja spomenuti da je godine 1880. bilo u tom selu 633 Hrvata i 161 Nijemac. Godine 1910. ne spominje se više nijedan Hrvat (Breu, 1970., 180-181), dočim je 1696. godine selo, prema upotrebi jezika, bilo hrvatsko (Breu, 1970., 122). Danas je realnost takva da je Cimof njemačko selo bez hrvatske riči. I zato je topografski natpis na početku ulice u selo njemački: *Hof am Leithaberge*.

Tko je Filip Vezdin?

Ivan Filip Vezdin, pionir indologije i indoeuropske komparatistike, potpisivao se je latinskim redovničkim imenom Paulinus a Sancto Bartholomaeo. Rođen je u selu Am Hof am Leithagebirge ili hrvatski *Cimov*, dakle u Donjoj Austriji. Otac mu je Juraj, majka Helena rođena Prekunić. Pripadao je kasnije redu bosonogih karmelićana, pa mu je Ivan redovničko ime. Njegovo je prezime u knjizi krštenih u župnom dvoru Am Hof zapisano kao Vesdin, dakle sa **s**, a ne **z** (Vezdin).¹ Dakle mjeseca travnja 1748: *Die 25 ejusdem baptizatus est Philippus parentum Georgiui Vesdin, et consortis ejus Helena. Patrini fuere Simon Ivesicz et Catharina Medvennicin.*² U Am Hof-u/Cimovu nema više prezimena Vesdin/Vezdin/Wezdin. No u leksikonima je njegovo prezime pisano i kao Weszdin, Wesdin, taj oblik nalazimo u enciklopedijskom rječniku francuskoga jezika 1897. Pierrea Laroussea (1817. – 1875.).

O Vezdinu u časopisu *Književnik* (1865.)

Časopis *Književnik* izlazio je tri godine (1864 – 1866) u Zagrebu pod uredništvom: Franjo Rački (1828. – 1894.), Vatroslav Jagić i Josip Torbar (1824. – 1900.).³ Po tematskim je cjelinama časopis obuhvaćao: I. *Jezikoslovlje i povijest hrvatske književnosti*, II. *Povijest, zemljopis, statistiku* itd., III. *Matematiku i prirodne znanosti*. Zbog kuriozuma, spomenimo da je časopis 1864. imao 156 individualnih pretplatnika i 26 institucija. Taj je časopis tada u Zagrebu i Hrvatskoj ispunio svoju zadaću, okupio oko sebe 38 najboljih tadašnjih suradnika.

¹ U hrvatskom jeziku bismo tu glasovnu promjenu nazvali jednačenje po zvučnosti. Dakle kada se bezvučni suglasnik nalazi ispred zvučnog suglasnika onda i taj bezvučni kod izgovora postaje zvučni suglasnik. Vesdin = Vezdin.

² Ivan Slamnig, Filip Vezdin (1748 – 1806), pionir europske indologije. U: *Rad JAZU*, knj. 350, Zagreb 1968., 551. Slamnig je još jednom objavio proširenu verziju svojeg rada pod naslovom: Ivan Filip Vesdin (1748 – 1806), pionir evropske indologije i komparativne filologije. U: *Građa za povijest književnosti hrvatske*, JAZU, knj. 33, Zagreb 1991., 1-28.

³ Potpuni naslov mu je: KNJIŽEVNIK. Časopis za jezik i povijest hrvatsku i srbsku, i prirodne znanosti. Podporom Matice ilirske uredjuju i izdaju Dr. Franjo Rački, V. Jagić, Josip Torbar. Godina druga. U Zagrebu. Tiskom Dragutina Albrechta. 1865. Kao što se vidi, Jagić piše korijenskim pravopisom. Bilo bi dobro saznati je li se u naslovima književnih časopisa u tadašnjoj Srbiji javljao pridjev hrvatski uz srbski kao što je to u naslovu *Književnika*.

Književnik je krajem 1866. prestao izlaziti, jer je 1867. osnovana JAZU (danas HAZU) i ona će u svojim edicijama „Rad“, „Starine“ itd. okupljati znanstvenike. No u svakom slučaju možemo reći da je „Književnik“ bio pretečom akademijinih izdanja. Tako u drugom godištu časopisa *Književnik*, Jagić, str. 506-537 daje pregled slavenskoga jezikoslovlja pod naslovom: Slovjensko jezikoslovje. *Kratak historičko-filologički nacrt*, potom slijedi kratak natuknički sadržaj o tome što će on prikazati: Prieporod jezikoslovja: *sanskrit i Vezdin*; sravnjujuća gramatika i Bopp; otac historičke gramatike J. Grimm; dubokoumna jezikoslovno-filosofička iztraživanja W. Humboldta; sveobći noviji napredak u narodoslovju iliti etnologiji. (Napominjem da Jagić piše hrvatskim jezikom i tadašnjim pravopisom; ja ću u Jagićevu tekstu, tamo gdje mi se čini potrebnim, zbog bolje razumljivosti, danas, jezično intervenirati: ponajprije u leksiku). Dio koji se odnosi na Filipa Vezdina, Jagić će započeti: „(...) Evo, sreća podade, da se prikaže neki starinski jezik, koji je poradi osobite razgovietnosti svojega ustroja novim svjetlom obasjao i ostale već odavna znane jezike evropejske: to bijaše jezik staroindijski ili točnije sanskritski“ [u bilj. 2, Jagić tumači tu riječ, navodeći da je ona sastavljena od prijedloga *sam* (lat. cum, slav. съ) i dodatka *krtas*, *krta*, *krtam* (to je od koriena *kr* ili *kar*, kao *factus*, *facta*, *factum* od *facio*); ukupno dakle *samskrta* ili *sanskrt* znači savršen ili klasičan jezik]. Jagić nastavlja: „Kao svemu novijemu jezikoslovju, tako je i sanskritskom nauku pravi kršćanski početak: navieštanje rieči božje u Indiji (Franjo Xavier, apostol Indije). Ovim putem dozna Evropa o starodavnoj indijskoj obrazovanosti i književnosti, ali istom koncem 17. stoljeća; godine 1740. pisa Peter Pons izvješće na Patra Duhalda: 'lettres edifiantes', gdje obširno govori o brahminskoj mudrosti i sanskritskoj književnosti. Duskora zatim sazna Evropa i pobliže o sanskritskom jeziku. Ime onoga, koji napisa prvu sanskritsku gramatiku kao izučen tudjinac, dvostruke je po nas ovdje važnosti: ne samo što je to bila prva od Evropejca i za Evropejce sastavljena gramatika toga jezika, nego takodjer što ju je napisao naš čovjek, *Hrvat* rodom iz Austrije, po imenu Ivan Filip Vezdin, učenom svietu poznatiji pod redovničkim imenom *Paulinus a Bartholomaeo*. On dakle napisa prvu gramatiku sanskritsku, te je izda na sviet u Rimu god. 1790; osim toga ima od njega i drugih znamenitih knjiga, koje se tiču sanskritskoga jezika, književnosti i starina. Da je Vezdin zbilja pravi Hrvat bio, rođen u doljno-austrijskom selu Hof an der Leitha, to je podpuna istina; zato što u onom selu još i danas (1865.) živu sami Hrvati, te i danas medju sobom samo hrvatski govore, a stariji ljudi niti ne umiju njemački. Može se dakle za cielo reći, da Vezdinova majka nije nimalo, a otac jedva štogod razumio njemački. Osim toga kaza mi vjerodostojni prijatelj [Pavao Žulić, A. J.], da i njegova rodbina još u onom selu živi, pak i oni su sami korjeniti

Hrvati. To sam ovdje zato napomenuo, da se svakomu pravo učini; dakle i nam da bude, što je naše.“ [Tu Jagić stavlja bilj. 1 u kojoj opširno razlaže sljedeće]:

„Ja stavljam ovdje i njegov [Vezdinov, A. J.] životopis, a filologički [filološki] odsjek jugoslavenske akademije neka se dalje pobrini, da dobije za buduću akademičku palaču (na Zrinjevcu/Zagreb, danas, A. J.) i njegovu sliku, koja čujem da bi se mogla naći u Gjurju [Raab] u karmelitskom samostanu. On se rodi 25. travnja 1748. Priča se, da je otac nešto prestrogo s njim postupao (valjda ga i tukao), i zato mu pobježe jednoč (od kuće), te vele da nije nitko za njega znao a ni on sam ništa o sebi nije javljao, dok se nije već u fratre obukao. Ali se zna, da je latinske škole izučio u Šopronu i tom prilikom naučio uz svoj materinji hrvatski jezik, još njemački, latinski i magjarski. U kasnije doba prisvoji si lahko svojom pameti još talijanski, portugalski, francuski i engleski; a najposlije izuči u Indiji više novijih narječja indijskih kao i sam stari sankritski jezik. U 20. godini dobe svoje (1768) stupi u Lincu u red bosonogih karmelićana te zamieni domaće ime hrvatsko s redovničkim, pod kojim je na tolik glas izašao. Nauke mudroslovne i bogoslovne svrši u karmelitskom kloštru u Pragu; a kada ga zaređiše za svećenika, dopade mu sudbina, da podje u misije. Tako dospje ponajprije u središte svih misija u Rim, i ondje izuči istočne jezike. Godine 1774. odputi se put Indije, te proputovavši prije čitav Portugal, Francusku i Englesku, otputovao je 25. srpnja 1776. na obalu Malabarsku [Indija, A. J.]. U prve dvie godine svoga poslovanja obrati 46 osoba na katoličku vjeru, a potom više od tri stotine. Na kraljevskom dvoru Travankorskom sastavi na zahtievanje kralja, koji je već otprije naučio bio engleski, gramatiku malabarsko-portugalsko-englesku. Kad je knjiga bila gotova, dozva kralj preda se dvorjanike, te ih nastojaše uvjeriti, koliko je potrebito, da knezovi i činovnici poradi neprekidnoga obćenja [komunikacije, A. J.] s evropejskimi narodima nauče sve one jezike, o kojima je u toj knjizi (gramatici) riječ. Istom prilikom darova [kralj] učenomu našem Vezdinu na uzdarje zlatnu narukvicu, zlatno pero, kakovim se u Indiji po palmovom lišću pisati običavalo, i malen nožić, kojim bi se ovako perce podrezivalo. Osim toga, udieli mu [kralj] povelju, kojom ga imenova dvorskim vitezom i u kojoj bijahu naznačene sve s tom odlikom skopčane povlastice i prava. Poradi zasluga za razširenje kršćanstva u istočnoj Indiji odlikova ga [Vezdina] i Rim naslovom generalnoga vikara i apostolskoga visitatora. U toj novoj časti dijelio je god. 1780 – 1781. na obali Malabarskoj sakrament potvrde (krizmu) na više od 20 000 ljudi. God. 1780. vratio se je Vezdin u Evropu, dovezavši se na 29. rujna na francuskoj fregati u luku Brestonsku. Taj je put u 6 mjeseci prevalio, i to na trošak francuskoga kralja Ljudevita XVI. Iz Francuske, koju je već plamen revolucije zahvatio, vratio se Vezdin u Rim, a kad je francuska revolucija i do Rima doprla te se dotakla i crkvenih institucija, ode Vezdin u domovinu. Nekoliko godina živio je karmelitskom samostanu u Leopoldštadtskom u Beču, zatim kao knjižničar u Padovi; ali se napokon opet vratio u Rim, jer je samo ondje našao sva tipografska sredstva, da može štampati svoja djela o sanskritskom jeziku i književnosti. Papa Pio VII. (papa 1800. – 1823., A. J.) imenovao ga je sindikom orientalnih misija i nadstojnikom nauka u propagandi rimskoj [Congratio de propaganda fide, A. J.]. Vezdin je umro u samostanu S. Maria della Scala u Rimu, dne 7. siečnja 1806. Sa svoje učenosti slovi po čitavoj Evropi; bijaše članom više učenih društava: francuskoga instituta, akademije u Napulju, Veletri i Padovi. Godine 1842. dade metnuti dr. Križ, bivši liečnik na gospoštini Mannesdorf, na onu kuću, gdje se Vezdin rodio, tablicu sa sljedećim napisom. *'Domus natalis Philippi Vezdin ex ordine carmelitarum sub nomine Paulin, vir totum per orbem terrarum celebratus. Obiit Romae die 7. Januarii 1806.'* Ove životopisne crtice izvadio sam iz 'Oesterr. National-Encyclopadie', odakle je i na slovenski prevedeno u 'Glasniku' 1858, str. 72; ali ja sam ih ponešto izpravio i nešto pridodao po izpravcih, koje mi napisa naš prof. Žulić,⁴ koji je ne samo u istom mjestu rođen, doljno-austrijski Hrvat, već takodjer rodjak slavnoga Vezdina.“

⁴ Vidi bilj. 1 ovdje.

Jagić još navodi kako su Vezdinova djela, „dok još nisu učeni Englezi sanskritski nauk iz Azije u Evropu preneli“, bila jedino vrelo znanja i mnogi su ih koristili. Prema tome, Filip Pavao Vezdin, doista je pionir u širenju znanja o sanskrtu i zato mu kao gradišćanskome Hrvat u pripada najveća zasluga i slava u Europi i u 21. stoljeću. Zahvalni smo i danas Vatroslavu Jagiću koji je Hrvate u 19. stoljeću upoznao s Filipom Vezdinom. U Jagićevu tekstu smo vidjeli kako je on o njemu pisao. Dodao popis od 16 Vezdinovih djela koja su većinom tiskana u Rimu sve do 1804. Zbog mogućega interesa današnje znanosti, evo tih naslova kako ih je Jagić redosljedom zapisao.

Sidharubam seu grammatica samscrdamica, cui accedit dissertatio historico-critica in linguam samscrdamicam, vulgo samscrt dictam, in qua huius linguae existetia, origo, praestantia, antiquitas, extensio, maternitas ostenditur, libri aliqui in ea exarati critice recensentur et simul aliquae antiquissimae gentilium orationes liturgicae paucis attinguntur et explicantur autore Paaulino a S. Bartholomaeo. Romae 1790.

Systema brahmanicum liturgicum mythologicum et civile ex monumentis indicis musaei Borgiani, dissertationibus historicis et criticis illustratum (sa slikami). Romae 1791.⁵

Centum Adagia malabrica cum textu originali et versione latina nunc primum in lucem edita. Romae 1791.

Examen historico-criticum codicium indicorum bibliothecae s. Congregationis de propaganda fide. Romae 1792.

Musaei Borgiani codices manuscripti Avenses, Peguani etc. animadversionibus illustrati. Accedunt monumenta et cosmogonia indico-thibetana. Romae 1793.

Scitismo suilupato sui monumenti indici del museo Borgiana. Romae 1793.

India orientalis christiana (sa slikom i zemljovidom). Romae 1794.

De veteribus Indis dissertatio. Romae 1794.

Viaggio alle Indie Orientali (sa 12 slika). Romae 1796. (taj spis prevelo je više francuskih spisatelja na francuski jezik. 3 svezka u Parizu 1808).

De antiquitate et affinitate linguae Zendicae Samscrdamicae et germanicae dissertatio. Paduae 1798.

Amarasinha seu dictionarii samscrdamici sectio prima cum interpret. latina. Romae 1798.

Musaei caes. Vind. nummi zodiacales animadversionibus illustrati. Viennae 1799.

Jornandis vindicae Hunnorum. Romae 1800.

De latini sermonis origine et cum orient. ling. connexionem. Romae 1802.

De basilica S. Pancratii. Romae 1803.

Vyacarna seu locupletissima samscrdamicae linguae institutio. Romae 1804.⁶

Spomenimo da je u svojoj knjizi *Stara indijska književnost, snskrtska, paljska i prakrtska* (1973.) i Radoslav Katičić (1939. – 1919.) pregledno prikazao rad Filipa Vezdina koji je trinaest godina (1776. – 1789.) boravio u Indiji na balabrskoj obali.

⁵ To se Vezdinovo djelo smatra kao najznačajnije u kojem rekonstruirao i tumačio vjersko i građansko ustrojstvo u brahmanskoj Indiji, a prilaže i popis rukopisnih djela kojima se koristio.

⁶ Vidi bibliografiju, kod Slamnig, *nav. dj.* 1991., 11-28.

Ivan Slamnig o prezimenu Vezdin

Ivan Slamnig (1930. – 2001.), profesor na katedri za komparativnu književnost Filozofskoga fakulteta u Zagrebu (1968.). Uz ostala djela, autor je knjige: *Svjetska književnost zapadnoga kruga* (1973., ponovljeno izdanje 2000.) Uz to što je bio znanstvenik, Slamnig je u hrvatskoj književnosti poznat kao pjesnik, esejist, pripovjedač, književni kritičar, pisac radio-drama, prevoditelj i antologičar: *Antologija hrvatske poezije od najranijih zapisa do kraja XIX stoljeća* (1960), *Antologija hrvatske poezije od A. Kačića Miošića do A. G. Matoša* (1974). U vezi s prezimenom *Vezdin*, uz ostalo, i ovo zapisuje. „Međutim, javlja se i drugo pisanje koje nije samo varijanta, već bi označavalo i drugi izgovor, a to je *Werdin*. Pri takvom pisanju čvrsto ostaje G. Barone, pisac knjige o *Vezdinu Vita, precursori ed opere del Padre Paolino da S. Bartolomeo*, (Filippo *Werdin*). Napulj, 1888. U *Nouvelle Biographie Générale*, Paris, 1862, nalazimo i pisanje *Weredin*. E. Windisch u *Geschichte der Sanskrit-Philologie und Altertumskunde* navodi u bilješci da je pregledom knjiga u „Taufprotokollu“ u župnom dvoru u Hofu ustanovljeno da je misionarevo prezime prilikom krštenja zapisano *Vesdin*. Tako i jest. Otišao sam naime i sam u Hof-Cimov da još jednom to provjerim, te sam našao ovakav zapis o krštenju Filipovu (travanj 1748): *Die 25 ejusdem baptizatus est Philippus parentum Georgii Vesdin, et consortis ejus helena. Patrini fuere Simon Ivesicz et Catharina Medvenicsin*.

Takav oblik je i kod zapisa vjenčanja Filipovih roditelja 1746. javlja se, međutim, prezime *Wesdin* zapisano i s *W*, a prilikom zapisa krštenja Filipova oca nije jasno radi li se o slovu *s* ili drugom (dok je *V* i tu jednostruko). *Vezdinovih* u Hofu nema više, pa ne možemo čuti kako se u samoj familiji to prezime izgovara, što bi nam zacijelo pomoglo da se domislamo zašto se javilo ono *r*. Postoji naime danas u Gradišću prezime *Verdenić*, koje je možda u vezi sa *Vezdin-Verdin*. Mnoga gradišćanska prezimena završavaju na *-enić* (*Medveniće*, *sedenić*, *Verdenić*), što opet potječe od oblika na *-en* s običajnim deminutivnim *-ić*. Moglo bi biti da je i imenu *Vezdin* postojao paralelan oblik *Vezden*, a da se pisalo sa *in* da se istakne da se radi o punovažnom vokalu, a ne o sonantnom *n*. *Vezdena*, inače, ima i danas u Hrvatskoj, i to u Filipovcu kod Pakraca, Krešetelovcu kraj Daruvara i u Daruvaru. Austrijski odvjeci obitelji pišu se danas *Westin*.“ Mislom da se ipak, unatoč Slamnigovu pokušaju objašnjenja prezimena, *Vezdin*, njem. *Vesdin/Wesdin*, pisao upravo tako a nikako *Verdin*. Oblici koje navodi Slamnig, mogli su nastati i kao pisarska manira (možda i grješka kod zapisivanja).

No, valja još spomenuti da je zagrebački profesor Ivan Slamnig (1968.) pisao u vezi s prezimenom *Vezdin*, uz ostalo, on zapisuje. „Međutim, javlja se i drugo pisanje koje nije samo varijanta, već bi označavalo i drugi izgovor, a to je *Werdin*. Pri takvom pisanju čvrsto ostaje G. Barone, pisac knjige o *Vezdinu Vita, precursori ed opere del Padre Paolino da S. Bartolomeo*, (Filippo *Werdin*). Napulj, 1888. U *Nouvelle Biographie Générale*, Paris, 1862, nalazimo i pisanje *Weredin*. E. Windisch u *Geschichte der Sanskrit-Philologie und Altertumskunde* navodi u bilješci da je pregledom knjiga u „Taufprotokollu“ u župnom dvoru u Hofu ustanovljeno da je misionarevo prezime prilikom krštenja zapisano *Vesdin*. Tako i jest. Otišao sam naime i sam u Hof-Cimof da još jednom to provjerim, te sam našao ovakav zapis o krštenju Filipovu (travanj 1748): *Die 25 ejusdem baptizatus est Philippus parentum Georgii Vesdin, et consortis ejus helena. Patrini fuere Simon Ivesicz et Catharina Medvenicsin*.

Takav oblik je i kod zapisa vjenčanja Filipovih roditelja 1746. javlja se, međutim, prezime *Wesdin* zapisano i s *W*, a prilikom zapisa krštenja Filipova oca nije jasno radi li se o slovu *s* ili drugom (dok je *V* i tu jednostruko). *Vezdinovih* u Hofu nema više, pa ne možemo čuti kako se u samoj familiji to prezime izgovara, što bi nam zacijelo pomoglo da se domislimo zašto se javilo ono *r*. Postoji naime danas u Gradišću prezime *Verdenić*, koje je možda u vezi sa *Vezdin-Verdin*. Mnoga gradišćanska prezimena završavaju na *-enić* (*Medveniće*, *Sedenić*, *Verdenić*), što opet potječe od oblika na *-en* s običajnim deminutivnim *-ić*. Moglo bi biti da je i imenu *Vezdin* postojao paralelan oblik *Vezden*, a da se pisalo sa *in* da se istakne da se radi o punovažnom vokalu, a ne o sonantnom *n*. *Vezdena*, inače, ima i danas u Hrvatskoj, i to u Filipovcu kod Pakraca, Krešetelovcu kraj Daruvara i u Daruvaru. Austrijski odvjeci obitelji pišu se danas *Westin*.⁷ Mislim da se ipak, unatoč Slamnigovu pokušaju objašnjenja prezimena, *Vezdin*, njem. *Vesdin/Wesdin*, pisao upravo tako a nikako *Verdin*. Oblici koje navodi Slamnig, mogli su nastati i kao pisarska manira (možda i grješka kod zapisivanja).

Vezdinova nacionalnost

Slamnig zapisuje: „Nisam uspio pronaći da bi se *Vezdin* nedvoumno izjasnio o svojoj nacionalnosti. U Putovanju u istočne predjele Indije govori o svojim 'dragim zemljacima Evropljanima'. Posredno se izjašnjava za slavenstvo u spisu *De latini sermonis origine* gdje, govoreći o tome kako je iz konačnoga oblika neke riječi teško rekonstruirati prvotni, kaže: 'Od Anna kod nas (apud nos) nastalo je Anicka, Ance, Ancza, Anka, Nanka, Nanna, Nannette,

⁷ Slamnig, *nav. dj.*, 551.

Nanenka'. Da nema sumnje u to što misli pod *apud nos*, vidimo po djelu na koje upućuje kod ovih raznih oblika imena Ana: to je *Beitrag zur praktischen Diplomatie für Slaven*, Beč 1801 (*Prilog praktičnom proučavanju slavenskih dokumenata*), kojemu je autor Franz Karl Alter, kustos bečke Sveučilišne biblioteke, gorljiv pobornik austroslavizma, Vezdinov recenzent, s kojim se i dopisivao. Vezdin spominje i slavenske jezike u svojim komparatističkim studijama, a u raspravi o hunskoj riječi VAR počinje govoriti o imenu za Madžare time što kaže da njih i danas 'Slaveni, Bugari i Hrvati' nazivaju Ugrima. 'Ugri' je upravo hrvatski oblik, a upotrebljava se i u Hofu gdje izraz 'na Ugrih' označava Madžarsku, pa i Gradišće, koje je do Prvog svjetskog rata bilo u takozvanoj Translajtaciji, dok je sam Hof koji kilometar od granice u Cislajtaciji, u Donjoj Austriji. Navodim prema članku Ivana Esiha u kalendaru *Napredak* za 1939. da Čeh A. V. Šembera u svojoj raspravi o *Slavenima u Donjoj Austriji* naziva Vezdina čovjekom koji je svojom učenošću proslavio hrvatsko ime 'ne samo u Evropi', a *Österreichische National-Enzyklopedie* (Beč 1836) naziva Vezdina hrvatsko-njemačkim učenjakom. Česi su očito sa simpatijom gledali na donjoaustrijske i gradišćanske Hrvate kao na slavensko pojačanje u Austriji. Tako su mnogi župnici Hofa bili Česi, a i sadašnji (1967./68.) je Čeh, pa mi je u našem kratkom razgovoru rekao da je došao u Hof zato da bi bio među slavenskim narodom.⁸ Kao što smo vidjeli, Vatroslav Jagić je u časopisu „Književnik“ Vezdina prikazao upravo kao hrvatskoga učenjaka, iako ga L. Wetzl u knjizi o Paulinusu (Beč 1936.) smatra Nijemcem, ali navodi da mu je otac bio Hrvat.

Čitajući spomenuti tekst Ivana Slamniga, saznajemo da je Vezdin u Rimu 1790. objavio gramatiku sanskrta. Bila je to prva gramatika toga jezika tiskana u Europi uopće. Godine 1804. Vezdin je objavio učbenik sanskrta *Vyâcarana*. Objavio je, također u Rimu 1798. rječnik sanskrta, na njemački ga je preveo Johann Reinhold Forster (1729. – 1789.). Vezdinovo je djelo *Viaggio alle Indie orientali* tiskano u Rimu 1796. i postiglo je najveću popularnost, na njemački ga je preveo spomenuti Forster, a na engleski W. Johnston 1800. vrlo je čudno da je Vezdin smatrao Talijanom, dok je Johnston naveo da se je rodio u Austriji (in Austrian dominions). Vezdin je u svojim raspravama pokazao srodnost indoeuropskih jezika i to u: *De antiquitate et affinitate linguae zendicae, sanscriticae et germanicae*, tiskano je djelo u Padovi 1799. U toj raspravi Vezdin je pokazao prijašnje teorije o nastanku i srodnosti jezika. Iako je tvrdnju o srodnosti evropskih jezika i sanskrta postavio već prije engleski sanskrtolog William Jones, no za svoju tvrdnju nije iznio nikakva svjedočanstva, ističe Paulinus Vezdin. Vezdinova je i druga rasprava *De latini sermonis*

⁸ Isto, 551-552.

origine et cum orientalibus connexione (1802.) tiskana u Rimu. Slamnig veli: “Dok se u raspravi o srodnosti zndskoga i sanskrta oprezno izražavao o vezi latinskoga sa sanskrtom, ovdje se ohrabrio i navodi da oba istočna jezika, a naročito sanskrt, u većini riječi *tako sretno, tako točno suzvučaju latinskim izrazima, a upravo tako slično mijenjaju i glagole, da jaje jajetu jedva bolje pristaje*“.⁹

I na kraju bih čitatelje podsjetio, da je i Antun Mihanović (1796. – 1861.) u Beču 1823. objavio svoj rad u kojemu navodi da je jedna desetina slavenskih riječi u osnovi identična sa sanskrtom. Objavio je rad na njemačkom jeziku pod naslovom: *Zusammenstellung von 200 Laut-und Sinnverwandten Wörter des sanskrites und Slavischen*.¹⁰ – Popis 200 riječi srodnih po glasu i značenju u sanskrtu i slavenskom jeziku.¹¹ Treba još spomenuti da su O Filipu Vezdinu, uz Jagića, Slamniga i Katičića, pisali i drugi hrvatski autori u 20. stoljeću (vidi u literaturi). Spomenimo i dvije hrvatske indologinje: Milka Jauk Pinhak, začetnica hrvatske indologije i zagrebačke orijentalistike pisala je u časopisu *Živa Antika* o Filipu Vezdinu (1984.), Zdravka Matešić objavila knjigu o njemu.

O Filipu Vezdinu u *Danici Horvatskoj, Slavonskoj i Dalmatinskoj* (1845.)¹²

U subotu 15. studenoga 1845. u Zagrebu su čitatelji u spomenutim Gajevim *Novinama*, br. 46, str.181-183 mogli saznati o Filipu Vezdinu. Urednik Ljudevit Gaj je u bilješci napisao „U br. 33. Danice, govoreći o austrijskih Hrvatih, kazali smo, da je između njih nekoliko muževah veliku slavu steklo, imenito i naš Vezdin. Buduć da za njega kod nas [u Hrvatskoj, A. J.] malo ili možebit baš ništa ne znadu, priobćujemo evo u kratko njegov životopis s popisom djelah, koja je spisao.“

U *Danici* br. 32, 33 i 34 (1845.) objavljen je članak u tri nastavka od A. V. Šembere pod naslovom *Horvati u Dolnjoj Austriji* [jasno u hrvatskom prijevodu]. Tako je u 33. br. *Danice*, uz ostalo, autor zapisao: „(...) Austrijski Horvati ponose se mnogimi glasovitim muževi isto tako kano [kao, A. J.] i

⁹ Slamnig, *nav. dj.*, 553-554.

¹⁰ Objavio je to u časopisu; *Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst*, Vierzehnter Jahrgang, 1823, Wien. Vidi Alojz Jembrih, O Mihanovićevoj jezikoslovnoj i diplomatskoj djelatnosti. U: *Zbornik radova sa znanstvenoga skupa u Klanjcu – Antun Mihanović i njegovo doba*, Zagreb 1996., 121-143. Vidi još: Alojz Jembrih, *Kajkavski filološki ogleđi. Prinos povijesti hrvatske književnosti i jezika*, Zabok 2023., 778-796.

¹¹ Neki su autori u hrvatskim medijima tvrdili da je Antun Mihanović u Beču predavao sanskrt što nije točno; on je samo pisao o sanskrtu u spomenutom časopisu 1823. godine. Taj Mihanovićev članak je u pretisku objavljen u mojoj knjizi: *Bečko-hrvatska filološka ishodišta*. Fakultet hrvatskih studija, Zagreb 2024., 523-556, odnosno 541-550.

¹² Zbog današnjega čitatelja, evo što je Ljudevit Gaj u vezi s Danicom u poziva za pretplatu napisao: „DANICA Horvatska, Slavonska i Dalmatinska, ona će bit i nadalje tumačnica bratinske sloge, slavjanske uzajamnosti. Dogodovština naroda našega, naprjedak narodnoga života, imenito literature u umjetnosti, zauzet će u njoj vazda prvo mjesto, jer znamo, da srce svakoga rodoljuba za ničim tako ne hlepi (teži, žudi, A. J.), kako za tim, što mu njegov ideal slave i blagostanja narodnoga sve više i više u život i čin privodi. Da nam postizanje ove svrhe tim bolje za rukom podje, postarali (pobrinuli, A. J.) smo se za više djelaoca na plodnom ovom, al' malo jošte obdjelanom polju.-,“

Slovaci. Na primjer napominjemo Ivana Filipa Vezdina, koji je svojom učenostju ime svojih zemljakah ne samo po Europi nego i u drugih stranah svijeta proslavio.“

Budući da je u dva nastavka u HN (br. 28/29 i 30) pisano o životu i djelu Filipa Vezdina, ovaj put bih želio predočiti što je o njemu pisano 1845., dakle u doba ilirskoga pokreta u Zagrebu. No, ovom bih prigodom želio ispraviti podnaslov u tekstu o Vezdinu u HN [12. VII., 2024., str. 10] u kojem je tehničko-redakcijskom grješkom navedeno da je Vezdin „bio jako aktivan na znanstvenom području u Zagrebu sredinom 19. stoljeća“. Ta se rečenica odnosi na zagrebačkoga profesora, Vezdinova zemljaka Pavla Žulića, a ne na Vezdina koji nije nikada bio u Zagrebu.

Članak o Vezdinu u Gajevoj *Danici* nije potpisan, smatram da ga je napisao urednik Ljudevit Gaj ili netko od njegovih suradnika. Upravo zbog sadržaja i jezika, ovdje u prijepisu priopćujem čitateljima taj tekst koji glasi:

= Ivan Filip Vezdin spada među najvažnije slavjanske muževe prošastoga [prošloga] stoljetja, akoprem je inače kod nas veoma malo poznat. On se je narodio 25. travnja g. 1748 u trgovištu Cimovu nad Litavom [Leithagebierge, selo Am Hof, A. J.]. Roditelji biahu mu siromašni Hrvati; nu cimovski parok [svećenik], opazivši na djetetu izvanredne darove duha, privoli roditelje, te su ga poslali u školu.¹³ Najprije je dakle otišao u šopronski gimnazium, gdje si je pribavio znanje jezika latinskog i magjarskog; jer horvatski i njemački bio je već kod kuće naučio. Svršivši nauke gimnaziialne stupio je god. 1768. u Lincu u red karmelitanah bosonožacah, i dobio je ime Paulinus a S. Bartholomeo, pod kojim je kasnije madju suvremenimi učenimi ljudmi znamenito mjesto zauzeo.¹⁴ Pošto je novicijat svršio, oddijeli se radi dalješnjega izobraženja u Prag, gdje je mudroljubje i bogoslovje učio, i uz to se jezikom romanskim i engleskomu posvetio. Uslijed njegove pohlepe [želje. A. J.] za misionarskim zvanjem, posla ga provincial, prije nego bi bogoslovje svršio, u misionarsko sjemenište sv. Svevlada (Pancratia) u Rim, gdje je svoje dosadanje poznavanje jezika, istočnimi osobito pako indičkim [indijskim, A. J.] jezikom obogatio. Pošto je bio redjen, oddijeli [odluči, A. J.] se g. 1774. na put u Indiju, prodje Italiju, Francusku, Englesku i Portugalsku [zemlju, A. J.], te stiže god. 1776. na 25. srpnja u Malabar. Buduć, da je dužnosti svoga zvanja točno izvršavao, podje mu za rukom, te je do mala [uskoro, A, J.] preko 350 osobah na vjeru krstjansku obratio. Po želji travankorskoga kralja sastavio je malabarsko-englesko-portugalsku gramatiku, uslijed šta ga ovaj obdarova [nagradi, A. J.] zlatnom ogrlicom, zlatnim perom za pisati na listju od palme i nožićem za prikrojiti ga, ter ga uvrsti medju dvorske plemiće. U isto vrijeme uzvisi ga papa radi njegovih misionarskih zaslugah na čast

¹³ Jagić je pisao i *Književniku* (vidi gore): „Priča se, da je otac nešto prestrogo s njim postupao (valjda ga i tukao), i zato mu pobježe jednoć (od kuće), te vele da nije nitko za njega znao a ni on sam ništa o sebi nije javljao, dok se nije već u fratre obukao.“

¹⁴ Tu je autor stavio zvjezdicu * kao bilješku u kojoj piše: „Buduć da je Vezdin kao spisatelj samo pod ovim manastirskim imenom učenomu svijetu poznat, i buduć da se je u Austriji rodio: zato slavjansko njegovo podrijetlo nije na vidilo došlo, i životopisci njegovi držali su ga za Nijemca sve do austrijanske narodne encyklopedije, koja ga hrvatsko-njemačkim zemljakom prozva.“

glavnoga namjestnika i apoštolskoga visitatora. Pošto je u Indiji malne [gotovo, skoro, A. J.] 12 godinah proveo, oddjeli se g. 1789. na povratak u Europu, te poslije šestmjesecnoga brođenja na farnuskoj fregati stiže 29. rujna iste godine u francuski grad Brest, uprav onda, kad je po svoj [čitavoj, A. J.] Francuskoj buna bijesnila, te crkvene njegove zavode [institute] dirnula, povratio se je u svoju domovinu. Za koje [neko, A. J.] vrijeme stanovao je u Beču kod Karmelitanah, zatim pako postao je knjižničar u Padovi, baveć se jednako učenimi djeli, imenito [posebno, A. J.] ispitivanjem sanskritskoga jezika. U ovo doba bijaše mu ime na glasu po svoj [čitavoj, A. J.] Europi; akademija naukah u Napulju, Vele tri, Padovi i francuski zavod u Parizu primiše ga u broj svojih članova. Da proizvode [radove, A. J.,] svojih učenih istraživanjah na svjetlo izdade, otišao je g. 1800. u Rim, gdje ima izvrstna tiskarnica za istočne jezike. Papa Pio VII. imenova ga sindikom istočnoga misonarstva i prefektom naukah u učilištu propagande. U ovom uredu preminu god. 1806. dana 7. travnja u manastiru S. Marie della Scala¹⁵ [neki navode 7. siječnja, A. J.]. Izdao je na latinskom i talijanskom jeziku sljedećih dvadeset djelah ponajviše etimologičkoga, arheologičkoga, historičkoga i numismatičkoga sadržaja. Mnoga od ovih djelah i dan danas su u velikoj cijeni [vrijednosti, A.J.] kod Francuza i Englezah, dočim mi za nje ni ne znamo. Evo im naslovah¹⁶: slijedi skan tih djela.

Eto, tako su hrvatski čitatelji i drugi Slaveni 1845. ovim člankom, u *Danici* upoznali, ukratko, život i djelo glasovitoga Filipa Vezdina podrijetlom Hrvata iz tadašnje zapadne Ugarske, danas Gradišća, rođenog u Cimof.u¹⁷

Literatura (izbor)

Ivan Andrijić, *Indija. Povijest i kultura*, Školska knjiga, Zagreb 2024.

Snježana Paušek-Badždar, *Pavao Žulić i razvitak kemije... U: Godišnjak njemačke narodnosne zajednice- VDG Jahrbuch*, Osijek 2011.

¹⁵ I tu je stavljena zvjezdica kao znak za bilješku, te je u bilješci rečeno: „Sravni: Neuer deutscher Mercur 1806 10. Stück. S. 132 – Christian Gottlieb Jöchers allgemeines Ggelehrten-Lexikon. Bremen 1816 5. Bd. 1711; Oesterreichische National-Encyclopädie. Wien 1836. 4. Bd. S. 166 u. folg.; i Hormayr's Plutarch, 18. Bd. S. 243. U ovom zadnjem djelu nalazi se i Vezdinova slika. Ovo napominjemo osobito za budućega izdatelja hrvatsko-slavonskoga Plutarcha.

¹⁶ Kod Jagića je navedeno 16 naslova a ovdje u *Danici* 20.

¹⁷ Ipak je možda je Vatroslav Jagić taj članak objavljen u *Danici horvatskoj* koristio za svoj članak koji je objavio u časopisu *Književnik*, II., 1865. koji sam prikazao u HN (12. juli, 2024, 10-11), jasno, ukoliko je znao za njega, premda ga uopće ne spominje. Možda mu ipak treba vjerovati što je napisao da mu je neke podatke posredovao Pavao Žulić, tadašnji profesor kemije u zagrebačkoj gimnaziji. U vezi s Filipom Vezdinom vidi još: Herbert Gassner, *Hrvati i crikva. Gradišćanskohrvatske ličnosti u crikvi / Kroatien und Kirche. Burgenlandkroatische Persönlichkeiten der Kirche*, Hrvatski kulturni dokumentarni centar, Esinestadt/Željezno 2013.,73-104,133146. Članak koji sam u prijepisu predočio pravopisno sam ga osuvremenio. Naime u izvornom je obliku tekst pisan tadašnjom ilirskom pravopisnom normom. Ja sam, u prijepisu, riječi pisao bez popratnoga a uz r; u izvornom tekstu: Hãrvati, svãršio; zatim tzv. rogato ě u riječima sam pisao sa je ili ije; izvorno: němački, cěni, město, gdě, ovdě, poslě; na kraju riječi je pisano -ie: akademie, najprie, kasnie, ja sam pisao sa je ili ije. Ostavio sam -ah u Gpl i Lpl.

Josef Breu, *Die Kroatensiedlung im Burgenland*, Verlag Franz Deuticke, Wien 1970

Jurica Čenar, *Pavo Žulić postao znamenit u Zagrebu*. U: Hrvatske novine, (15. lipnja 2012.), Eisenstadt/Željezno. 2012.

Branko Franolić, *Filip Vezdin's contribution to indic studies at the turn of the 18th century in Europe*, Nouvelles editions latines, Paris 1991.

Herbert Gassner, *Hrvati i crkva. Gradišćanskohrvatske ličnosti u crkvi / Kroaten und Kirche. Burgenlandkroatische Persönlichkeiten der Kirche*, Hrvatski kulturni dokumentarni centar, Eisenstadt/Željezno 2013.

Christian Gottlieb, *Jöchers allgemeines Gglehrten-Lexikon*. Bremen 1816 5. Bd. 1711.

Vatroslav Jagić, *Slovensko jezikoslovje. Kratak historičko-filologički nacrt*. U: Književnik, II, Zagreb 1865.

Milka Jauk-Pinhak, *Filip Vezdin*, *Živa Antika*, 34, 1984.

Alojz Jembrih, *Bečko-hrvatska filološka ishodišta*. Fakultet hrvatskih studija, Zagreb 2024.

Radoslav Katičić, *Stara indijska književnost, snskrtska, paljska i prakrtska*, Zagreb 1973.

Zdravka Matišić, *Radost, strah, predanost, prilozi za biografiju Ivana Filipa Vezdina-Paulina a Sancto Bartholomaeo = Joy, fear, dedication : contribution to the biography of Ivan Filip Vezdin-Paulinus a Sancto Bartholomaeo*. Prevela Vera Andrassy, Odjel za orijentalistiku Hrvatskoga filološkog društva : Filozofski fakultet, Zagreb 2007.

Ante Sekulić, *Razmišljanja Ivana Filipa Vezdina*. U: Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine 1-2, Zagreb 1999.

Ivan Slamnig, *Filip Vezdin (1748 – 1806), pionir europske indologije*. U: Rad JAZU, knj. 350, Zagreb 1968. Isti: *Ivan Filip Vezdin (1748 – 1806), pionir evropske indologije i komparativne filologije*. U: Građa za povijest književnosti hrvatske, JAZU, knj. 33, Zagreb 1991.

Oesterreichische National-Encyclopaedie, Bd. 4., Wien 1836.

Filip Vezdin (1748.-1806.)